

Česko-lužický věstník

číslo 9 / září 2018

ročník XXVIII

Hajno Rizo

Młodosć zajžo

Naše młode lěta
leše jako seń:
Wjasele tog swěta
pšejšo ak ten žeń.

Žednje se newróse
młode lětne dny:
Togodla wjaselmy se,
gaž my strowe smy!

Mládí mine

Naše mladá léta
letí jako sen:
všecka radost světa
uplyne jak den.

Nikdy se nevrátí
mladé letní dny,
proto, když jsme zdraví,
buďme veselí!

Hajno Rizo (20. 6. 1875 – 16. 12. 1917) ze Strjažowa, syn dolnolužickosrbského učitele a národního pracovníka Mata Riza, nadaný básník a kreslíř. Působil jako evangelický duchovní v Janšojcích a v Bórkowech, kde byl posledním lužickosrbským farářem. Namáhavá služba jej vyčerpala; měl již z mládí podlomené zdraví a zemřel předčasně ve 42 letech.

*Z Chrestomatija dolnosrbskeho pismowstwa
(ed. F. Mětšk, Berlin 1957, str. 256)*

přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Lužičtí Srbové se zúčastnili XVI. všesokolského sletu v Praze v červenci 2018, foto Tomáš Šotta

Z HORNÍ LUŽICE

➤ (SN 5. 7.) **Ve středu 4. července se v budyšinském Lužickosrbském domě konala akce „Rozhovor se Sasy“.** Saský ministerský předseda Michael Kretschmer (CDU) a předseda Domowiny Dawid Statnik pozvali veřejnost k rozhovorům o lužickosrbských tématech jako na příklad vznik „Serbského sejmů“, nedostatek učitelů, lužickosrbská jazyková škola, dvojjazyčné tabule a starosti kvůli vlkům. Poslednímu tématu se saský premiér věnoval i ve čtvrtek 23. srpna společně s obyvateli, pastýři, odborníky různých saských institucí a zástupci iniciativy pro omezení vlní smečky na jednání v Róžantě.

➤ (SN 23. 7.) **Čtyři lužickosrbské fotbalové kluby se v neděli 22. července sešly na druhém lužickosrbském Supercupu,** letos na stadionu v Njebjelčicích. Po loňské porážce se domácí tým SJ Njebjelčicy turnaje neúčastnil, ale soutěžily týmy Sokoł Ralbicy/Hórki, ST 1922 Radwor, ST Swjata Mariji-na hwězda a loňský vítěz SJ Chróscicy. Ve stejném finále jako loni se prosadil tým SJ Chróscicy proti ST Swjata Mariji-na hwězda a vyhrál lužickosrbský superpohár znovu. Radworští se v příštím roce neúčastní, zato ale opět nastoupí Njebjelčičané.

➤ (PB 2018/8) **V Žornosýkách se 26. července konalo setkání lužickosrbské Bukecké Besedy.** Protože se zrovna opravuje věž bukeckého kostela, dělníci snáli a otevřeli kovovou kouli umístěnou na špici věže. Z dokumentů v ní uložených četl přítomným Marko Grojlich: bylo to vyprávění truhláře Pawoła Lubjenského z roku 1935 a předsedy místní skupiny Domowiny Pawoła Grojlicha z roku 1973, popisující život Lužických Srbů v Bukecích ve své době.

➤ (PB 2018/8) **Spisovatel Křescán Krawc v srpnu oslavil osmdesáté narozeniny.** Narodil se 7. srpna 1938 v Lemišowě u Malešec, v osadě Kozołka (Ziegenfauze; jinak též Nový Lemišow), v rybničnaté krajině na severu Horní Lužice jako syn stavebního podnikatele Jana Krawce. Studoval žurnalistiku, zemědělství a literaturu. Jeho dílo zahrnuje pestrý rejstřík útvarů a žánrů od reportáže (*W delanach na Katyrnu* [V Delanech na Kateřinu], 1979, ze života v lužickosrbském zemědělském družstvu) přes povídky, divadelní hry, knížky pro děti (*Nukl Justus w spēšniku* [Králík Justus v rychlíku], 1991), dokumentární prózu *Što wot nas wostanje? Hłasy burow* [Co po nás zůstane? Hlasy sedláků] (1991, autentická vyprávění lužickosrbských vesnických rolníků zachycená před politickou změnou v Německu a po ní), až po romány (nejnověji *Paradiz* [Ráj], 2009, věnuje se osudu lužickosrbské evangelické rodiny).

➤ (SN 16. 8.) **Ve vesnici Hórkách ve středu 15. srpna vzpomínali u příležitosti jejich nedožitých 100. narozenin na „Židovku Hanu“.** Adoptovaná dcera Jurije a Marije Šercových, Lužická Srbka Hanka Šercec, byla zavražděna nacisty kvůli svému židovskému původu, ačkoliv vyrostla v lužickosrbském a katolickém prostředí. Památku lužickosrbské Židovky uctili drážďanský rabín Alexander Nachama, chróscický farář Měrcin Delenk, předseda Domowiny Dawid Statnik a také pěvecký sbor 1. Lužickosrbské kulturní brigády. (*Více o Židovce Haně na str. 66.*)

➤ (SN 27. 8.) **Významného lužickosrbského přírodovědce Korlu Bohuwěra Šecu připomíná od soboty 25. srpna dvojjazyčná pamětní deska v jeho rodné vesnici Rachlowě.** U příležitosti 80. výročí úmrtí tohoto učitele a publicisty zřídily památník Domowinská skupina Rachlow-Mješicy, obecní požární sbor a obec Kubšicy s podporou Nadace lužickosrbského národa. Šeca přispěl svými výzkumy motýlů k rozvoji lepidopterologie a popsal okolo 35 druhů pavouků a 228 druhů divokých včel žijících v Horní Lužici.

➤ (SN 27. 8.) **Obec Njeswačidlo oslavila své 750. výročí.** Slavnost se konala od 24. do 26. srpna. Nejdříve byla zahájena výstava o historii vesnice, jež je teď přístupná na místním zámku. Dále se oslavovalo také 130 let existence sboru dobrovolných hasičů. Více než 3000 svíčkami a pochodněmi se připojila v sobotu každoroční slavnost světla v parku. Vše vyvrcholilo v neděli slavnostním průvodem, jenž představil ve více než 30 částech historii Njeswačidla. Součástí byly i lužickosrbské motivy, například představení historického zemědělství u Lužických Srbů.

➤ (SN 28. 8.) **Populární festival metalové hudby Nuckstock, jenž se koná každý rok u lomu v Nuknici, oslavil o víkendu 24.–26. srpna 2018 jubileum – 20. ročník.** Kolem 700 posluchačů přijelo, aby si poslechlo jak kapely z domova, tak ze zahraničí, např. skupiny Night Viper ze Švédska anebo Cist z Ruska. Každoroční organizátor festivalu, spolek Baraka, se i letos postaral o rozmanitý program mj. vystoupením dolnolužického písničkáře Bernda Pittkuningse nebo sportovní soutěží „Para-Debilympicsy“.

➤ (PB 2018/8) **V lužickosrbské skautské družině ve Slepém se schází nyní asi deset dětí,** převážně ze Slepého, ale některé jsou i z okolních přifařených vsí. Scházejí se na slepé faře pod vedením farářky Jadwigy Malinkové a učí se poznávat přírodu a svět v křesťanském duchu. Vznik družiny zpočátku nebudil ve Slepém obecné nadšení, ať

už z obavy, že bude konkurovat zavedenému dětskému kroužku, nebo kvůli srbštině jako dorozumivacímu jazyku, ale brzy si vydobyl místo a respekt. V družině se mluví lužickosrbsky – děti většinou pocházejí z německy mluvících rodin, srbsky se učí ve školce či ve škole, takže hlavně rozumějí, jen zatím odpovídají spíše německy, ale postupně se snaží používat lužickou srbštinu i aktivně. Družina zatím funguje jako nezávislá, není ještě zapojena do skautské organizace; navazuje spolupráci s lužickosrbskými katolickými skauty a plánuje už na letošek společné akce.

Z DOLNÍ LUŽICE

➤ (NC 15. 8.) **Sdružení Pónaschemu nominovalo šest kandidátů do lužickosrbského parlamentu.** Ti pocházejí nejen z Bórkow v dolnolužických Bletech, kde sdružení sídlí, ale také z Berlína, Huštanje, Wětošowa, Dubje a Cerska. Sdružení Pónaschemu dlouhodobě oponuje postojům Domowiny, kterou považuje za hornolužickou instituci.

➤ (NC 29. 8.) **Lužickosrbská bible je na internetu.** Na portálu dolnoserbski.de přibyl další modul. Je jím bible, kterou nechal Lužickosrbský ústav opsat v rámci digitalizace dolnolužickosrbského textového korpusu. Korekce zajišťoval ústav ve spolupráci s dobrovolníky z Církevního sdružení pro lužickosrbskou řeč. Digitalizovaný text zachycuje jazyk, ve kterém byla bible vytištěna v roce 1868. Elektronická bible je k dispozici v historickém švabachu, čitelnější antikvě a v písmu, na které jsme dnes zvyklí.

Z NĚMECKA

➤ (NC 18. 7.) **Lužičtí Srbové by se měli nejdříve domluvit, zda skutečně chtějí vlastní parlament.** To byla slova poslance spolkového sněmu Klause-Petera Schulze, který navštívil Lužickosrbský dům v Chotěbuzi. V rozhovoru uvedl, že Lužice má silnou politickou lobby, zároveň ale poukázal na to, že vznik „Serbského sejmů“ dosud nemá oporu ve spolkových ani zemských zákonech.

ZE SVĚTA

➤ (NC 4. 7.) **V polském Lubsku (lužickosrbsky Žemj, německy Sommerfeld) se konala polsko-lužickosrbská ekumenická bohoslužba.** Vedle domácích farníků se jí zúčastnili členové lužickosrbských farností. Připomenuta byla dvě významná výročí: před 470 lety představil evangelický farář z okolí Žarowa Mikławš Jakubica svůj překlad Nového Zákona do východního nářečí dolnolužické srbštiny a před 300 lety vydal pastor Krystof Fabricius z Trjebule (dnes Trzebiel) dolnolužickosrbský katechismus.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek a z Pomháj Boh Zuzana Bláhová-Sklenářová.

K otázce původu a zdrojů lužickosrbské pověsti o Krabatovi

Jiří Wolf

Původ pověsti o Krabatovi je znám. Pověst pochází z Horní Lužice, z oblasti vymezené lokalitami Kulow (Wittichenau), Wulke Ždžary (Groß Särchen) a Čorný Chołmc (Schwarzcollm) a bývá dávána do souvislosti s Janem Šadovičem († 1704), šlechticem jihoslovanského původu, odtud prý také vychází označení „Krabat“ odvozené z etnonyma připisovaného v germanofonním milieu 17. a 18. století běžně Chorvatům. Jan Šadovič byl majitelem statku Wulke Ždžary nedaleko Kulowa, který obdržel za vojenské zásluhy od saského kurfiřta. Lužickosrbská pověst o „Krabatovi“, jímž měl být právě zmíněný Šadovič, bývá snad v souvislosti s rokem jeho smrti datována do 18. století. Již letmé nahlédnutí do několik desetiletí starého, ale stále inspirativního článku Pawoła Neda naznačí, 1) že písemná zaznamenání pověstí o Krabatovi pocházejí až z 19. století, 2) že propojení Šadoviče s postavou Krabata je rovněž poměrně recentní záležitostí. Zdá se, alespoň podle chronologie naznačené P. Nedem, že v případě současné podoby vyprávění o Krabatovi by mohlo jít o relativně pozdní fúzi lužickosrbské pověsti o zlém pánu z Wulkych Ždžarach – Šadovičovi, který ještě v roce 1837 není dáván do souvislosti s Krabatem, se starší krabatovskou pověstí jiného původu, v níž se zdůrazňuje, že vzešel z lidových vrstev a je vnímán jako „dobrý čaroděj“ a „lidový hrdina – zbojník“. K prolnutí obou poměrně nesourodých vyprávění dochází v textu Michała Hórniky (1858) a potom dále v dlouhé, až dodnes živé tradici.¹

Zajímavou otázkou především je, jakého původu byla ona druhá pověst, jež se zřejmě následně slila s pověstí o zlém pánu Šadovičovi. Jako nesorabista nejsem schopen na tuto otázku odpovědět. Ale rozhodl jsem se předložit znalcům lužickosrbské problematiky na tomto místě krátkou hypotézu opřenou o jeden barokní rukopis, který přináší, dle mého, zajímavé a v literatuře dosud neuváděné informace, na něž jsem narazil při studiu úplně jiné lokálně historické problematiky. Tyto údaje by snad mohly přesmérovat představu, že pověst o Krabatovi se šířila z Horní Lužice do české části Krušnohoří, proklamovanou v nesmírně důležitém upozornění Adama Votruby z roku 2007, otištěném na stránkách tohoto časopisu.² Ve světle uvedeného manuskriptu spjatého s oseckým klášteřem se totiž původ a migrace této pověsti jeví v poněkud jiném světle.

Osecký cisterciák P. Malachias Welcker (1644–1712) do druhé části rukopisu své kroniky s incipitem *Reincipit series abbatum...* zaznamenal k roku 1640 pověst o Krawatovi. Jeho záznam začíná takto „*Fuit illo tempore quidam infamis praedo, vulgari nomine Hans Krawath, habitans in pago Ladung non procul a Coenobio distante*“ (česky „Onoho času žil jakýsi nechvalně proslulý lupič, obecně zvaný Hans Krawat, který žil ve vsi Ladung/Loučná ležící nedaleko od kláštera“). Následuje příběh dobře známý z novějších záznamů pověsti, který popisuje, jak tento sedlák Hans Krawath spolu s několika kumpány zahájil partyzánskou válku se Švédy, kteří v tu dobu plenili Podkrušnohoří. Zabití švédské vojáků potom házel do jeskyně u Oseka, které se dodnes (*tedy ještě v době sepsání kroniky – pozn. red.*) říká „Krawatenloch“; to trvalo až do té doby, než se jeden z vojáků probral z mrákot a uviděl okolo sebe množství zavražděných spolubojovníků. Potom se z Oseka doplazil do Duchcova a zdejšímu švédskému veliteli (v roce 1640 Duchcov skutečně dobyl Jan Gustafsson Banér) řekl o zažité hrůze. Švédi se následně začali pít po tom, komu patří vesnice Loučná, a podle Welckera jim bylo odpovězeno „false et malitiose“ (falešně a škodolibě), že náleží oseckému klášteru, Hans Krawat byl však poddaným duchcovským. Výsledkem tohoto sděle-

ní bylo, že Švédové vypálili Háj, Domaslavice, Křižanov, Verneřice, Starý Osek, Hrdlovku a Lom, které náležely oseckým cisterciákům, a ušetřili Novou Ves, která patřila k duchcovskému dominiu.

Toto znění pověsti je známo a mnohokrát přetištěno, zajímavé však je, že v případě manuskriptu Malachias Welckera jde zřejmě o „editio princeps“, to jest první podání pověsti. Welckerův rukopis pochází z doby po roce 1698, je tedy daleko starší než všechny písemně zachycené pověsti o Krawatovi. Ještě pozoruhodnější z hlediska otázky původu krabatovských pověstí je však druhá část Welckerova záznamu, která pouze zachycuje to, co se osecký cisterciák dozvěděl od zdejšího purkrabího, sedmdesátiletého starce jménem David Grohmann. Grohmannovo vyprávění začíná takto: „Er Hans Krawath war eine mittelmässige Person, in angesicht gantz Bleich, Schwarzkrausener Haar: seine Wohnung war zur Ladung, ein Duxer Unterthener. Er hatte gar offt Beichten und Communiciren, gieng an Sontag und Feyertagen fleisig in Kirchen: doch gieng unter den gemeinen Leuthen die Gemeine rede, er sey oder wäre Zauberer [...]“³ („Hans Krawath byl člověk středního vzrůstu, velmi bledý v obličeji, s černými kučeravými vlasy. Jeho obydlí bylo v obci Ladung/Loučná, byl to duchcovský poddaný. Velmi často se zpovídal a přijímal svátost, v neděli a o svátcích chodil pilně do kostela: přesto se mezi obecným lidem šířila pověst, že možná je nebo byl čaroděj.“) Z popisu plyne jednak to, že Grohmann Krawata zřejmě znal osobně (detail jeho fyziognomie apod.), ale také to, že se o Krawatovi v lidovém prostředí, přes jeho náboženskou horlivost, vyprávělo, že je čaroděj.

Domnívám se tedy, že část lužickosrbské pověsti o čaroději Krabatovi (Krawatovi) by mohla pocházet z okolí oseckého kláštera. Za zprostředkovatele, kteří pověst přenesli do Horní Lužice, je podle mne možno pokládat mnichy ze zdejšího cisterciáckého kláštera, jako byl Josephus Gallus († 1712) původem z Kulowa (místa výskytu pověsti), kterého dodnes připomíná v křížové chodbě konventu obraz od jeho řádového spolubratra Gerarda Angermayera s nápisem uvádějícím jej jako objednavatele. Ze stejné lokality a možná i rodiny pak pocházel i další zdejší cisterciák Jacobus Gallus, o němž mimochodem víme, že studoval na jezuitském gymnáziu v nedalekém Chomutově († 1738). Oba Gallové nepochybně byli v kontaktu se svou domovinou i po vstupu do kláštera, a tak se vyprávění o podkrušnohorském loupežníku a čarodějovi snad mohlo dostat do Horní Lužice, kde bylo mnohem později obohaceno a naroubováno na místní ústní tradici o zlém pánovi z Wulkych Ždžarů, kterého s českým Krabatem-Krawatem propojily pouze etymologické pokusy o vysvětlení záhadného jména „Krabat“. Možnost, že by naopak mohla být pověst o Krabatovi zanesena do okolí Oseka zmíněnými cisterciáky lužickosrbského původu, zpochybňuje Welckerem zaznamenané věrohodné svědectví Davida Grohmanny z Oseka, z něhož vyplývá, že se s Hansem Krawatem z Loučné pravděpodobně osobně znal.

Úkolem tohoto kratičkého textu samozřejmě není předložit nějaké „odborné“ soudy, které by jako výroky nesorabisty působily směšně, ale spíše vyvolat úvahy o tom, zda zmíněný Welckerův rukopis nemůže alespoň zčásti pozměnit dosavadní představy o původu krabatovských pověstí.

Poznámka redakce

Mýtus o Krabatovi mezi Lužickými Srby prošel spojitým vývojem od syntézy pověsti v mytickou bytost přes „vynalézanou tradici“ moderního nacionalismu (Eric Hobsbawm) po moderní archetypy romantické lásky ve fikčním světě Otfrieda Preußlera. Připomeňme například pověst o Faustovi nebo o „podezřelých“ mlynářích, kteří

³ SOA Litoměřice, ŘA Cisterciáci Osek, karton 293, M III 6, Reincipit series abbatum (1698), pag. 17–19.

¹ Paul NEDO, *Krabat- Zur Entstehung einer sorbischen Volkserzählung*, Deutsches Jahrbuch für Volkskunde 1956/2, s. 33–50.

² Adam VOTRUBA, *Krabat a Jánošík – dva hrdinské mýty*, Česko-lužický věstník 2007, s. 63–64.

ve východní části Svaté říše římské raného novověku platili za bezctné (Richard van Dülmen).

Lužickosrbská adaptace je podle mezinárodního katalogu pohádek označená jako ATU 325 – čarodějův učeň.⁴ Je to souboj žáka a učitele, kteří se proměňují v různá zvířata, přičemž žák nakonec nad učitelem zvítězí. Šlo by tedy o symbolické zpodobnění přechodového rituálu, zajišťujícího překonání generačního kolapsu, v němž si učeň hledá samostatnou profesní existenci. V Krabatově příběhu je to však pouhá epizoda, pohádka je kumulativní, na základní látku se navěšují další motivy.

Předobrazem Krabata a jeho čarodějných kousků může být krájanek a kouzelník Martin Pumpot, který se narodil z německo-lužickosrbského manželství ve vesnici Spale u městečka Kulow a žil údajně v první polovině 17. století. Odkaz na Krabatovu laskavost Susanne Hozyna spojuje s vrchnostenskými úlevami z 16. století, kdy sedláci přišli o část pluziny zřízením rybníka.⁵

Dnes jsou známé především dvě adaptace mýtu do fikčního světa (hybridní mýtus), a to Měrcina Nowaka-Njehorňského (1954), který je rovněž autorem Krabatovy podobizny; další je románové zpracování Otfrieda Preußlera (1971). První vytváří z Krabata hrdinu chudého lužickosrbského lidu; na ni navazuje ve svých dvou adaptacích Jurij Bržzan. Druhé, Preußlerovo zpracování se soustředilo na přechodový rituál v černém mlýně, z něhož učedníka vysvobodí nikoliv prosící matka, ale romantická láska předzpěvačky. Preußler do své adaptace zahrnul „exotické“ lužickosrbské „kulisy“, které realie zpřístupňují čtenáři vně lužickosrbského etnika lépe než adaptace zevnitř. Za černý mlýn si můžeme dosadit jakékoliv peripetie dospívání.

Úspěšnost adaptací dokazuje, že v Lužici se Nowakův Krabat stal marketingovou značkou turistického průmyslu, zatímco ten Preußlerův je stále znovu a znovu nastudován dramaticky v Německu, České republice i jinde, vzpomeňme úspěšné baletní zpracování inscenované v Národním divadle v roce 2013.

krak

ODJINUD

Nochcu totalitarny system, wšojedne, w kotrej barbje so prezentuje

V pondělí 3. září publikoval Fabian Kaulfürst na svém facebookovém profilu status zvící regulérního novinového sloupku. Reagoval jím na rozjitřenou atmosféru a rostoucí neliberální, vlastně spíš nacionální tón veřejné debaty v Sasku i srbské Lužici po demonstracích v Saské Kamenici z konce srpna a začátku září, které následovaly po vraždě pětáctiletého Němce a podezření, že vraždu spáchali přistěhovalci. Kaulfürst ve svém textu vyslovuje obavu o osud demokracie v Německu, obavu, která v posledku nezřídka zaznívá také v tuzemských rozpravách. Uveřejňujeme text vysokých stylistických kvalit se svolením autora jako doklad toho, že lužická srbsčina může sebevědomě znít veřejným prostorem a hájit velké názory (bez ohledu na to, zda s nimi zrovna souhlasíme).

Jako džéčo njesmědžach w šuli powědać, što so doma diskutowaše. Staršej byštej móhłoj w jastwje kónčić, my džéci w jednym z lěhwow za „překublanje na socialistiske wosoby“. Dokelž njeběch w „pioněrach“, nochcychu mje najprjedy na serbskej šuli w Budyšinje měć. Wěm hišće, kak su někotři wučerjo spytali, mje – džéčo přejeho lětnika – prećiwu woli staršej přerěćec, zo bych tola do tu-teje organizacije zastupił: „Njejsy da ty za měř?!“... Naš wuj je něšto lět swojeho žiwjenja w Budyšinje w jastwje sedžał. Dokelž nochcyše totalitarnemu statej z brónju słužić, dósta izolacisku jatbu. „Woni“ čakachu, doniž njebě so jemu džéčko narodziło: „Pak póndžez nětko do wójaska, abo twoje džéčo će njeznaje, hdyž sy zaso z klódy won!“ Wón wosta při swojim měnjenju. Jeničkej wosobje dowolichu jeho wopytać. Smědžeze wolić, hač ma to być jeho žona, abo nan...

⁴ Srov. <<http://www.mftd.org/index.php?action=atu&act=select&atu=325>>.

⁵ HOZYNA, Susanne: 2008 – Krabat w Krabatowym kraju. In: Rozhled LVIII/11: 394–402.

Skrótka: Sym wotrostł w staće, hdžež woprawdže njebě dowolene swoje měnjenje rjec. A mějach(my) zbožo: Wěm, zo sym tola tu a tam w šuli wutrubil, štož so doma rěčeše. A wěm, kotři wučerjo njejsy to „prijzewili“...

Čim bóle sym džakowny za to, w kajkim staće směm dženza žiwy być: Směm swoje měnjenje rjec. Směm tež wočakować, zo su družy hinašeho měnjenja a mi to praja. To njerěka, zo mi něchtó swobodu měnjenja přitriha. Sym žiwy w kraju, w kotrymž móžeš přeciwo statej skorzić – a móžeš samo dobyć! Sym žiwy w kraju, w kotrymž so samo demonstracije dowoleja, kotrež měřja so přeciwo zakladam stata. Bydłu w staće, kotryž zlóstnikow chłosta, je-li njeskutk dopokazany, potajkim nic na zakladže tukanjow a denunciacije. A čini to na zakladže znatych zakonjow, nic po dobrozdacu. To wšo njerěka, zo njeby so móhło tójšto polěpšec. Eksistuja móžnosće, žadanja artikulować. A wosebje móže kóždy sam aktiwny być a tak towaršnosć kusk po swojich přechach změnić. Druhdy je to čežko a wobćežne. Móže dolho trać, třebne wjetšiny za změnu wěsteho zakonja zorganizować. A druhdy zwěšćiš, zo stejíš ze swojim měnjenjom sam, byrnjež by zaměr po twojim měnjenju hišće lěpši a bóle čescomny był. Tež to je demokratija. Spytam stajnje na to myslić, zo je tón, kotryž je runje napřećiwneho měnjenja kaž ja, runje tak wo tym přeswědčeny, zo su jeho wotmysly rozumne a prawe.

Čehodla to pisam? Mam začišć, zo w zašlych dnjach wjace postow hač hewak dóstawam, w kotrychž so na wšelake wašnje ze wšelakich stron legitimnosć našeje demokratije zasadnje do prašanja staja. Myslu sej, zo njejsy wšitcy, kotřiž we wěstěj aktualnej rozhorjenosći tón abo tamny slogan džěla, přeswědčeni napřećiwnicy systema. Ale boju so, zo druhdy dosć wo tym njerozmyslujemy, što je alternatiwa k nětčišej formje zhromadneho žiwjenja. Za mnje je fakt, zo nochcu totalitarny system. Wšojedne, w kotrej barbje so prezentuje...

Fabian Kaulfürst

Słowniček: jastwo – wězení; lěhwo – tábor; prećiwu woli staršej přerěćec – proti vůli rodičů přemluvit; Njejsy da ty za měř? – Copak ty nejsi pro mír?; wuj – strýc; brón – zbraň; izolaciska jatba – samotka, samovazba; klóda – kláda (historismus – podle někdejšího způsobu držení vězňů); měnjenje – mínění, názor, přesvědčení; hinaši – jiný; něchtó – někdo; přitrihać – omezovat (dosl. přistříhnout); skorzić – stěžovat si, žalovat (i soudně – tak zde); samo – dokonce; dobyć – vyhrát, zvítězit; měřić so – mířit, být zaměřen; zlóstnik – zločinec; chłostać – trestat; tukanje – domněnka, podezření; tójšto – mnoho, hodně; wěsty – určitý; zwěšćić – zjistit; byrnjež – přestože; čescomny – vážný; začišć – dojem; post – post, zpráva na sociální síti; wašnje – způsob; džělic – sdílet; napřećiwnik – protivník, odpůrce; nětčiši – nynější, současný.

ROZHOVOR

Jedna Lužická Srbka a tisíc pět set moučníků

Seriál rozhovorů s Lužickými Srbky žijícími v České republice jsme zahájili v 90. letech, po několika dílech mu však došel dech a na pokračování čekal přes dvacet let. Jsme rádi, že se nám podařilo jej oživit a zachytit vzpomínky na časy, které už pamatuje stále méně lidí.

Paní **Hilža Bartáková** mě přijala ve svém domě v Praze na konci června 2018, krátce před svými devadesátými narozeninami. Jedly jsme jahody se smetanou a povídaly si.

Kdy jste přišla do Prahy?

Já jsem šla v sedmačtyřicátém, ale pak jsem zase byla doma. A v Lipsku jsem pracovala v lužickosrbském institutě.

Na univerzitě. A proč jste šla do Prahy?

Já byla nejdřív tady – jako tedka děvčata jezdí do Anglie nebo já nevím kam – jako au pairka, tenkrát se to tak neříkalo. Tady bylo víc Lužičanů, hodně, dostali jsme se sem přes Domowinu. Ale tenkrát to vůbec ještě nebylo možné normálně sem jezdit. Já říkám přes zelenou louku. To zní tak divně. (Směje se.)

Takže jste přišla nelegálně.

A to mě jeden student vzal sem s sebou, Eberhard Dučman, on studoval v Praze. Já jsem sem šla na jeden rok. A v roce padesát čtyři jsem

jela zpátky. Vlastně jsem tady byla sedm let. Ve čtyřicátém sedmém na Velikonoce, studenti měli velikonoční prázdniny, a on mě vzal s sebou, a to jsme šli v noci, načerno, přes lesy, lesy, lesy, a já jsem neuměla vůbec česky a on říkal: pravá, levá, pravá, levá, tak jsem se učila pravá, levá. (*Směje se.*) On tady studoval a bydlel v Lužickém semináři. Nejdřív jsem byla na Vinohradech, půl roku, předtím tam už byla jedna Lužičanka, pobyla tam jenom šest týdnů. Ta paní byla nemožná.

Vy jste tam tedy vydržela déle.

A to jsem skutečně poprvé v životě lhala. Já jsem se tak bála! Jedna Češka z Drážďan mě tam přišla vyhledat, a když viděla, v jakých poměrech žiju, tak říká, no to není možné, to není možné...

Ona vás našla a zařídila vám něco jiného?

A furt do mě heftovala, že mám dát výpověď, a já jsem nebyla schopná. Zrovna ten den byli ke mně nějak milí, tak jsem neměla sílu, a ona furt telefonovala a popatnácté musíš a musíš. Už jsem měla vyhlédnuté jiné místo s dvěma dětmi. A ty dvě holky, ty mě mají jako druhou mámu. Jedna je v New Yorku, a když přijede do Prahy, vždycky mě přijde navštívit.

To je hezké. Takže jste tam přece jen odešla?

No ale řekla jsem, že jedu domů. To jsem lhala. Já jsem nemohla říct, že zůstanu v Praze.

Tak hlavně jestli vás někde nepotkali na ulici...

Ne. A ten pan profesor najednou uměl německy. Já jsem měla cedulku tady v tašce a tužku, a tak když mně ta paní, – milostpaní, milostivá paní se jí muselo říkat –, když mně něco řekla, tak jsem si to napsala, jak jsem to slyšela, ale i německy, protože tu němčinu umím přece líp i než lužickou srbštinu.

Tu jste se naučila až ve škole?

My jsme měli německou školu a u nás doma to bylo takhle: táta byl Lužičan, babička a dědeček, celá ta větev, to byli samí Lužičtí Srbové. Můj tatínek to zjišťoval, všichni byli Lužičtí Srbové a všichni byli zaměstnaní v zemědělství. Tenkrát Lužičtí Srbové neměli vůbec šanci být nikde jinde. No a maminka, ta neuměla lužickosrbsky, ta byla Němka, ale i její předkové byli Lužičtí Srbové, pátrali jsme po tom. No ale tím pádem se doma mluvilo německy. V té vesnici, v Demjanech, tam byly jenom tři ženy, co uměly lužicky. Staré. Tam to bylo spíš už německá oblast. Německá vesnice.

A kde jste se tedy naučila lužickosrbsky?

Já jsem se učila u knjeni Wirthowé. Ale táta když se zase oženil – maminka mi umřela, když mi bylo šest let –, to byla potom Lužická Srbka. Ale pravá. Její sestra a její rodiče bydleli v Hunčericích, to je německy Günthersdorf. A představte si to, to je zajímavé, ta vesnice byla celá německá, tam vůbec žádní Lužičtí Srbové nebyli, akorát ta jedna rodina. To bylo jako nějaká pevnost (*směje se*), to hospodářství. A ty děti, sestřenice jako, vlastně je to nevlastní sestřenice a bratranec, ti vůbec nepřišli s jinými dětmi do styku a vůbec neuměli německy. Když já jsem tam přišla, v sedmatřicátém, bylo mi devět let. Teta bydlela hned vedle a ještě dneska to slyším: *džédowi* a *ćece* a takové věci. Ta neuměla vůbec německy a teď mi vypravovala a mně to zůstalo v uších. No a táta s mámou, když jsme nesměli něčemu rozumět, tak mluvili srbsky. Tenkrát jsem tomu říkala, že je to tajná řeč.

Máte nějaké sourozence?

No, už nemám. Já jsem byla poslední dítě. Oni už byli všichni ve světě, když se táta zase oženil. Já jsem byla sama.

Kolik vás bylo sourozenců?

Šest. Mamince bylo třicet osm let, když jsem se narodila. Jo, jo, a maminka, ta druhá matka, ta byla tak přísná.

Kam jste chodila do školy?

Do školy jsem chodila do Gaussigu, do Husky. To byl kilometr, z Demjan jsem tam taky chodila a to bylo dva kilometry. To jsme

chodili pěšky přes les, pole, les. A vždycky než jsem šla do školy, když bylo horko, tak jsem šla napřed přes hřbitov a zalívala jsem ho. A ta škola... žádná srbština, nic takového nikdy nebylo.

Vraťme se k vašemu pražskému pobytu.

Do Prahy jsem přišla v sedmačtyřicátém a v padesátém roce jsem se stěhovala do Lužického semináře.

Takže dva a půl roku jste byla v té rodině se dvěma dětmi, ano?

No, no. A pak jsem chodila do práce do závodní jídelny, byla jsem jako ficka u cukráře. Nejdřív jsem tam byla jenom jako pomocná síla, přes pracák jsem dostala zaměstnání, a potom viděli, že jsem šikovná, tak mě přidělili k tomu cukráři, a tam jsme dělali moučníky. Tisíc čtyři sta a někdy až tisíc pět set. Každý den.

Tak to byla hezká práce, ne?

No! A ten cukrář, ten byl potom můj manžel. (*Směje se.*) Tam jsme se seznámili.

Tak to je hezké! Vy jste ale mezitím odešla do Lipska a pak jste se za ním vrátila.

Frido Michalk a ti další, co tady v Praze studovali, už byli hotoví a v Lipsku potřebovali sekretářku. A já jsem říkala: No já nevím, jestli to zvládnou. A tak jsem chodila na večerní vysokou školu, zvládla jsem to všechno. Byla jsem v tom ústavě zaměstnaná a normálně jsem mluvila lužickosrbsky.

Když jste potom bydlela v Lužickém semináři, tak jste se tam seznámila s dalšími studenty?

Ale už předtím, než jsem tam bydlela. My jsme se každou sobotu sešli, ti studenti a taky děvčata, co tady byly, tady nás bylo hodně. A chodily ještě hodně v kroji. A potom Zala, Rozálie (*Jelínková, rozená Jancec – pozn. red.*), ta šla „do civilu“. Už ji to švalo. Ale některé chodily do konce, jako Tilišec Marja a další, ty chodily do konce pořád v kroji.

Ony přišly do Prahy studovat?

Ne, taky pracovat.

Vy jste se v padesátém přestěhovala do Lužického semináře, a jak dlouho jste tady ještě byla, než jste odešla do Lipska?

Do roku padesát čtyři jsem tam bydlela.

Jezdila jste domů?

My jsme měli propustku tady na české straně, ale na německé ne. Než byla ta republika (*NDR – pozn. red.*), tak to vůbec nešlo, ale i potom i když tady jsme dostali povolení jít přes hranice, v Německu to neplatilo. A tady byla nějaká Šołwec Monika a ta už chodila víckrát přes hranice, a já jsem rok a půl nebyla doma. Rok a půl. A ona říká, tak půjdeš *ze mnu*, půjdeš *ze mnu*, že to všechno zná. Tak dobře, tak dobře. Pane jo. Jely jsme do Šluknova a tam bydleli kluci a tam ona vždycky přebývala. Tak jsme tam šly a oni říkali, dneska se tady nemůžeme zdržovat, chodí kontroly. A tak jsme šly do nějaké restaurace. A teď tam v té restauraci najednou přišla kontrola. A nás někdo pustil zadními dveřmi ven. To bylo strašné, my jsme se tak bály, strašně. A potom jsme šly pěšky v noci lesem, svítíl měsíc. A teď já měla nový kufr a dala jsem ho do balícího papíru a ten byl takhle světlý (smích) a ten měsíc, jak svítíl, tak ten kufr mi úplně svítíl! No to bylo něco hrozného. A šly jsme cestou a ta Monika skočila do lesa, tak jsem skočila taky a měly jsme ještě batoh, byly jsme napakované, já jela poprvé domů, tak jsem každému něco vezla. A ona taky, ta měla ještě víc. Ta měla úplně puchýře tady na ruce. A tak jsme byly v lese a byly jsme tak unavené, strašně. A ona říká, víš co, ty tady zůstaneš a já jdu na výzkum, kde jsme. Něco ale slyšela, tak jsme šly, jako že se schováme, ale batoh na zádech a v té poloze, jak jsme si takhle lehly, jsme usnuly. Usnuly jsme! A už se rozednívalo! A teď říká: Ježišmarja! Co teď bude? To nás uvidí, když přijdem do Německa! No a skutečně. Byla rosa, měly jsme mokré nohy, vysoká tráva a rosa! A teď jsme zase šly, a už šli lidi na pole. Víte, co my jsme vystály strachu? A ona tam měla v té vesnici, Taubenheimu, známé, i táta se s nimi znal, a že tam

půjdeme. No a šly jsme, a ten pán měl takový voziček, jak mají na vesnici., Tam jsme daly všechna zavazadla, a on nám to odvezl na nádraží. Ještě jsme jim tam dávaly všelijaké dary, v Německu byla velká bída o jídlo a všechno, tam jsme se umyly a jely. A ona říkala, že bychom měly každá nastoupit zvlášť. A potom jsme nastoupily spolu. A víte, že nás udal jeden celník, který byl v civilu? Který měl volno a on nás udal v Budyšině na nádražní policii. A přijedeme do Budyšina a vona tam hned potká známé a říká – dobře nám to dopadlo. Já jsem měla hlídat ta zavazadla a ke mně přijde policajt v černé uniformě. Mein... moje srdce mi lezlo do kalhot! A říká: Jaké zboží máte v těch zavazadlech, nemáte tam české zboží? Já jsem tehle pokrčily rameny... Já jsem nebyla schopná něco odpovídat. A ona hned k tomu přišla a říká, proč ho to zajímá. Ona byla taková energická, já to neumím. – Tak pojdte za mnou. No tak jsme musely jít s ním a otevřít. A tam byl ten udavač. A teď na nádraží policajt neměl co dělat, to musel dělat celník. V Budyšině byla taková stanice, filiálka od celnice, ale zase až na východní straně, no my jsme už nemohly, my jsme byly úplně hotové, a měly jsme to tahat. A ta Monika, jak často jezdila domů, tak někoho poprosila, nějakou paní, jestli by nám půjčila voziček, a nechala tam i peníze. Jako do úschovny. Koruny, abychom měly koruny zpátky. Víte, že je nedostala?

Nevrátili jí je?

Ne, ne. No a tak tam byla taková malá pěšina přes louku, cesta, a tak jsem toho celníka poprosila, že mám pro sestru boty a jestli si můžu ty boty vzít na sebe. Tak to mi dovolil a šel si mezitím odskočit. No a druhá sestra, ta nejstarší, ta si přála cestovní budík. Tak jsem jí koupila cestovní budíček. A teď jsem nechtěla o to přijít. Tak jsem tam u cesty vyhrabala díru, a pod ten budík jsem dala peníze. Schovala jsem to a zahrabala jsem to. Ale v noci přišlo! (Směje se.)

Tak se vám rozmočily...

Ale ty peníze zůstaly, ty byly pod budíčkem. Ale do toho budíčka napršelo. Dala ho k hodináři a...

Spravil to?

Spravil to.

A jak jste dopadly s těmi celníky?

No my tam přijdeme, co měli být ti celníci, a oni se přestěhovali! A přestěhovali se přes celý Budyšin! Přes celé město! Teď jsme museli tam. A ten chodil s námi pořád, ten celník. Ale dobře mu tak. O všechno jsme přišly. Ještě jsme musely platit pokutu.

Paní Hilža Bartáková, roz. Barčec, je jednou z nejstarších členek spolku a letos v červenci oslavila 90. narozeniny. Jménem předsednictva SPL a redakční rady časopisu jí přejeme pevné zdraví a stále tolik optimismu jako dosud. Celý rozhovor bude součástí chystané knihy. Přípravila Eliška Oberhelová.

LETOPIS

K významným životním jubileím přejeme hodně zdraví, sil a radosti ze života také dalším členům, kteří slavili v měsíci září, panu **Radovanu Dražanovi**, nejstaršímu členovi spolku, k pětadevadesátinám, a paní **Barboře Sémové**, roz. Kmjecec, k sedmdesátinám.

předsednictvo a redakce

SVĚDECTVÍ

Lawdacija za Milana Hrabala

Poskytujeme čtenářům text nominace na čestné uznání Domowiny, které předsednictvo SPL zastoupené předsedou Lukášem Novosadem zaslalo v létě k rukám referenta Domowiny pro kulturu a zahraničí Clemense Škody, jenž má Myto Domowiny organizačně na starosti.

Text od té doby prošel pro účely veřejného tisku ještě jednou korekturou. Máme za to, že je fér postupovat v této věci transparentně a nic neskrývat. A ovšem máme radost, že snad i tento nominační text přispěl k tomu, že sorabistických aktivit Milana Hrabala si komise v Budyšině všimla a cenu mu udělila. Blahopřejeme!

Česki basnik, spisowaceł, přeložowar, kulturny organizator a prócowar zajimowaše so za Serbow spočatnje jenož **připadnje** – jako wobydler města Warnočicy je so hišće jako džěčo z Warnočanskimi Serbami jara husto zetkawał, wosebje z molerku Hanku Krawcec (wjele lět pozdžišo napisa wo jeje džěle a žiwjenju knihu). Tež wot swojeho nana slyšeše wo Serbach, jako **poskače** w rozhlосу spěwy w njeznatej slowjanskej rěči a woprašo so, što da to je dospodžiwnje češćiny. Skónčnje po politiskim přewróće w nazymje 1989 zetka so tež ze Serbami z Łužicy (najprjedy ze zastupjerjom Domowiny Jurjom Łušćanskim a jeho kolegami) a započo so dolhi puč a wulke přečelstwo a **dyrdomdejstwo**: Hrabal hnydom organizowaše we Warnočicach předstajenja serbskeho dźiwadła, přednoški, wšelakore wustajeńcy – wšo činješe jenož **čestnohamstce**. Potom spyta přeložowac zasadnu modernu serbsku lyriku; basnje Kita Lorenca, Róže Domašcyneje, Benedikta Dyrlicha. Najprjedy běchu to přeložki za wšelakore literarne časopisy (regionalne kaž tež nadregionalne); w tym času hišće sondowaše, hač česki čitar **změje zajim** a **lóst**, serbsku literaturu čitać. Hdyž zwěsći připrajenje, spřihotowa knihu. Započinaše zaso jenož w serwjernej Českej, tak so narodži na př. dwurěčna antologija *Na druhej stronje slónca / Na druhé straně slunce*. Ta najwažniša zběrka pak wuńdže pozdžišo – rěka *Jazyk, jímž porozumíš větru*, wuběrč serbskeje lyriki druheje počojcy 20. lětstotka (wot přeložkow basnika Josefa Sucheho w 70. lětach zašeho lětstotka je to najwažniše česke wudaće serbskeje poezije). Mjez lětomaj 2010 a 2013 organizowaše **we wobłuku** regionalneho programa Cil 3 wulki serbski projekt, mjenujcy *Zetkawanje přez hranicu / Setkávání přes hranici*. Wón wobsahowaše přednoški w šulach, prezentacije serbskich wumělcow, wustajeńcy, wudaće 20 knihow česce abo serbsce abo dwurěčnje wuhotowanych. Skónčnje, džak Milanej Hrabalej, českim čitrarjam so spřístupnichu awtorojo kaž staj Beno Budar abo Kerstin Młynkec. Runje tak serbsce bě skónčnje wozjewjena poezija wulkeho českeho serbskeho přeložowarja Josefa Sucheho. Wažne tež je, zo někotre knihi knjeza Hrabala běchu přeložene do sebščiny abo němčiny (na př. *Nocy jenož za naju* abo *Eine schimmernde Wabe Glimmer*), potajkim je to awtor přitomny tež w serbkorěčnym rumje.

Milan Hrabal je člon českeho PEN kluba, Zwjazka serbskich wumělcow, předsydstwa Towaršnosće přečelow Serbow. A Towaršnosć přečelow Serbow nominuje knjeza Milana Hrabala na Čestne znamješko Myta Domowiny, dokelž po našim mjenjenju bě w serbsko-českich a česko-serbskich stawiznach na českim boku w zašlych třoch lětdžesatkach jenož mało ludźi, kotřiž su so tak wjele a tak wurjadnje zasadžowali a prócowali, Serbow w českim wukraju prezentować a spřitomnić.

W Praze a Budyšinje na počatku julija 2018

Lukáš Novosad, předsyda Towaršnosće přečelow Serbow

Słowniček: **připadnje** – náhodně, příležitostně; **poskače** – poslouchat; **dyrdomdejstwo** – dobrodružství; **čestnohamstce** – dobrovolně (bez nároku na honorář); **změje zajim** a **lóst** – bude mít zájem a chuť; **we wobłuku** – v rámci.

LITERÁRNÍ PŘÍLOHA

Šercec Hanka – žila jako Lužická Srbka, zavražděna byla jako Židovka

Letos uplynulo 80 let od tzv. křišťálové noci, systematického pogromu na Židy v Německu a Němci obývaných oblastech v sousedních státech (včetně ČSR), provázeného mj. masovým ničením synagog. 15. srpna jsme si připomněli sté výročí od narození Hany Šercec. Holčičku židovských rodičů si osvojila Lužická Srbka Marja Šercowa, dala jí pokřtít jmény Anna Marie (lužickosrbsky běžně Hanamarja) a vychovala v lužickosrbské katolické identitě. „W ničim so wot swojich serbskich

towarškow rozeznawała njeje, chiba so cuzemu ze swojej překwapjacej rjanosću napadny, ze žiwymaj, wuhločornymaj wóčkomaj, na kóždeho so přečelnje smějaj, z rjanymi čornymi kudžerjami a mlódnym, wjesołym mjezwočkom,“ píše Marja Kubašec (Serbska protyka 1965, s. 70–71) a pokračuje: „Po léce 1933 so za nju wšo změni. Nic drje hnydom. Hórki běchu schowana wjeska, kiž wjele ze sebeje nječinješe. Mali ratarjo a domjacy skatarjo na hidu na Židow njemyslachu, a hitlerscy rasowi fanatikarjo w Serbach za Židami njehladachu. Ale po času so wo Hórcanskej Židowce dowědžachu, a nětko začu holca, kotraž nikomu žaneje křiwdy nječinješe, jich hidu. Bu wobkedžbowana, pod kontrolu stajena, dyrbyeše so narodnu drastu slec, njesmědžeše dlěje hač měsac na jednej službje wostać (...) wěm, to ju njeprěstawajcy znjeměrjowachu a skónčnje do koncentraciskeho lěhwa zahrnachu.“

Po nástupu nacistů Hance zakázali nejen chodit v lužickosrbském kroji, ale také navštěvovat veřejné zábavy a dokonce i chodit do kostela a používat veřejných cest. Její pronásledování vyvrcholilo v roce 1942, když byla odvezena k výslechu, uvězněna a odvěčena do koncentračního tábora v Lodži, kde o rok později zahynula. Psychologickou novelu Židowka Hana o jejím životě napsal v roce 1963 lužickosrbský spisovatel Jurij Koch. Přinášíme z ní ukázkou.

Jurij Koch, Židowka Hana (LND, B 1963, IX., s. 53–57)

Chladné dny utíkaly do hor. Keřům a stromům se páraly bílé svetry a rukavice. Na hladině vesnické strouhy pluly poslední kousky ledu. Slunce louskalo pupeny a po krajně prostřelo barevné hedvábí. Z luk byl zase slyšet smích a z tmavých hrud na polích bylo cítit vůni čerstvého chleba. Netrvalo dlouho a v polích šuměly zlaté vlny zralého obilí.

Léto bylo laskavé a mírné. Rozpustilé větry, které dřív v zahradách lámaly větve a mladé stromky a probraly obyvatele vesnice, seděly schoulené v lesích a škvírách mezi žulovými balvany. Čekaly na novou práci.

Hana se z loňského incidentu zase zotavila. Vesele chodila do práce a sotva kdy si všimla, že sousedé o ní smýšlejí jinak, než jí říkají. Jenom občas, když šla vesnicí, zdálo se jí, jako by na ni tu a tam z oken a zahrádek zíraly zlomyslné a nepřející oči. Ale nad takovými myšlenkami většinou mávla rukou a pokračovala po cestě jako za dětských let, bezstarostně a sebejistě. Zdravila všechny, koho potkala, vlídně a svobodně se usmívala, jak jí bylo přirozené. Potkávala dokonce i nacistu Beiera a zdravila ho, jak se sluší. Všechny pochybnosti uplynulé doby jí připadaly jako popraskané bubliny. Jednou byla dokonce na tancovačce, třebaže tajně, v sousední vesnici. Všechno bylo jako dřív. Tancovala skoro na každou písničku a nikdo nepomýšlel na to, aby ji vyhnal ze sálu, možná jen vzal za ruku a procházel se s ní na čerstvém vzduchu pěkného večera. Všechno bylo zdánlivě jako vždycky.

Dny vypadávaly z kalendářů bez významných událostí nebo zážitků. Rádio i noviny mluvily den za dnem hlasitěji o vítězstvích německé armády. S každým vítězstvím z vesnice odcestovala nová skupinka mužů a mládenců někam do ciziny. Nevěděli, co tam mají dělat, nanejvýš že mají s dalšími vojáky dobývat další vítězství. Do zpráv o vítězstvích se mísily zprávy o padlých a pohřešovaných, a v rytmu rozhlasových a novinových slov v rodinách kanuly slzy. Ale lidé si zvykli i na to, stejně jako na všechno ostatní, nebylo to jednoduché a bolelo to, ale zvykli si.

Stalo se to o Božím těle. Svítání spěchalo do krajiny, šedé chladně. Z rybníků za vesnicí stoupala mlha. Louky a zahrady zabalila do řídké peřiny. V kurnících kokrhali první kohouti. Tu a tam zaštěkal pes. Jinak bylo ticho.

Dnes bude pěkný svátek, říkala si Hana, když šla lukami ke švadleně dát se ustrojít. Vysoká orosená tráva jí šlehalo o nohy. Hana pospíchala, aby švadlena nemusela čekat.

Za vískou stál malý, nízkou střechou pokrytý domek. Z okna parádní světnice se linulo matné světlo. Na židličkách a kanapí seděly Haniny kamarádky. Dvě z nich se právě loučily. Byly už oblečeny do kroje katolických družiček se vzácnými barevnými stuhami a šátky. Oblékačka, vesnická švadlena, byla malá, veselá žena. Obratným rukama vázala dívkám stuhy, česala jim vlasy, rovnala šátky a náhrdelníky. Od prvních ranních hodin stála na nohou a zapichovala špendlík po špendlíku do naškrobených stuh, šátků, sčesaných vla-

sů a vysokých papírových korun. Měla radost, že už je skoro hotová. Hana byla poslední. Měla s ní málo práce. Její vlasy byly dlouhé a husté a dobře se zaplétaly. Hana se oblékala skoro sama. Oblékačka jí vykládala, jak se co dělá, a za chvíli už se jí na hrudi třpytily drahocenné korále a závěs ze starých stříbrných mincí. Stála před zrcadlem a prohlížela se zepředu zezadu. Obě byly spokojené, Hana se svou oblékačkou a ona se svou družičkou.

Hana poděkovala, zaplatila a pospíchala do kostela.

V kostele seděla vpředu v dívčích lavicích, tam, kde sedávala vždycky, dnes jako družička mezi družičkami. Zpívala kostelní písně, jak byly předepsány v lužickosrbském zpěvníku a jak je varhany hrály. Radovala se z pěkných melodií, které jí rok za rokem lemovaly neděle a svátky.

Ze všech lavic byla cítit čerstvá vůně mladých květů. Družičky je měly připravené v košicích, aby jimi posypaly cesty a pěšiny kolem kostela. Varhany rozlévaly zbožné melodie, lavicemi se nesl rytmus svátečního dne.

Náhle od družičky k družičce proběhlo šušknání. Hana ho nevníkala. Byla zabraná do melodie nábožné písně. Teprve když do ní sousedka strčila, naklonila se k ní blíž.

„Co je?“

„Máš jít ven!“

„Já?“

„Jo!“

„Nemůžu přece odejít z kostela uprostřed mše.“

„Pan kaplan tě o to prosí.“

Hana zavřela zpěvník a nenápadně vyšla z lavice. Družičky se za ní otáčely. Po celém kostele se roznesla zvědavost. Dokonce i muži z kůru natahovali krky. Před vraty kostela stál zdejší duchovní se dvěma cizími. Povídal si s nimi, ale bylo vidět, že je nezná. Hana se k nim přiblížila.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus!“

„Až na věky,“ odpověděl kaplan.

„Říkali mi, že se mnou chcete mluvit.“

Duchovní sepal ruce. Nevěděl, jak začít.

„Tihle cizí pánové jsou z města. Chtějí s tebou mluvit,“ řekl nako-

neč a vedl ji k mužům.

„Sie sprechen doch auch deutsch, Herr Kaplan, nicht?“ začal jeden z nich.

Duchovní polekaně přikývl. I Hana se lekla. Tu ostrou a akurátní výslovnost už znala.

„Der Herr Kaplan und wir sind uns einig geworden, daß es für Sie und die Gemeinde besser sein wird, wenn Sie die Gottesdienste ab heute nicht mehr besuchen,“⁶ mluvil ten cizí.

Duchovní se zmateně díval na oba muže i na Hanu a přistoupil blíž. Chtěl říct, že o tom vůbec nemluvil, chtěl protestovat a vysvětlit Haně, jak k tomu došlo, ale gestapákův výhrůžný výraz mu v tom zabránil.

Hana sklonila hlavu, krve by se v ní nedořezal. Mrtvými očima hleděla do žlutého písku cesty. Na zemi ležel červený okvětní lístek růže. Jedna z družiček ho ztratila, myslela si Hana. Škoda, rozšlape se. Musím ho zvednout. Chtěla se ohnout, ale náhle zase slyšela ten hlas: „Jděte domů a převlečte se! Obyčejné šaty vám padnou líp.“

Hana se ohnula a zvedla okvětní lístek. Položila ho do košíku a dívala se na něj prázdnými cizíma očima.

„Už konečně jděte! Už vás tu nechceme vidět!“ říkal cizí hlas.

Hana šla písčitou cestou. Dívala se do prázdného dne. Nebe se jí zdálo temné. V mracích se chystala bouře.

Přeložil Radek Čermák.

KAK TO WIDŽU JA

Sokoľki a Sokoljo z cyľeho swěta so w Praze zetkali

W Praze je so spočatk julija 16. wšosokoľski zľět z wulkim dwuhodžinskim přechaom wot Wjačlawského naměsta na Staro-

⁶ (něm.) Vy přece také umíte německy, pane kaplane, že?

⁷ (něm.) Pan kaplan a my jsme se shodli, že pro vás i pro obec bude lepší, když ode dneška už nebudete chodit do kostela.

měšćanske naměsto zahajił. Tež Serbja běchu so z 80 ludži sylnej delegacija do Prahi podali a so na wulkim přecaħu, kiž je jenož kóždy šěsć lět, wobdžělili. Serbski ludowy ansambl Wudwor pokaza serbski kwasny čaħ a postara so z wuslěkanymi holcami, brašku, reju a muzikantami wo wosebitostku. Na čole lužiskeje skupiny kročachu člonjo předsydstwa Serbskeho Sokola, třěšneho zwjazka serbskich sportowčow a sportowcow, z koparkami Serbskeje koparskeje wubranki a delanskimi sportowcami Sokola Ralbicy/Hórki. Tež Serbska rejowanska skupina Smjerdžaca serbski čaħ wobohači a wustupi njedzelu popołdnu na Malej Stranje před Tyršovým domom. Cyłkownje bě so na přecaħu, kotryž bě zazběħ za sokołski zlět, 14000 Sokołkow a Sokołjo z městačka Spálené Poříčí, kiž maja hižo přez polsta lět sportowu wuměnu z delanskimi sportowcami Sokola Ralbicy/Hórki. „Smy so hakle tydženja pola nas w Spáleném Poříčí zetkali a džensa nětko tu. To so nam jara lubi. Maće jara rjanu skupinu z wulkotnymi wobrazami. Dajće sej lubić. Na zdar!“, rjekny mjez druhim Sokołka Monika Rojová ze Spáleného Poříčí. Wobdželenje serbskeje skupiny organizowało a přewjedło bě nimo Domowiny a Serbskeho Sokola tež Towarstwa přecelow Serbow. Člonjo Radek Čermák, Lukáš Novosad, David Lenk a další běchu sej kompletneu serbsku delegaciju po přecaħu do Serbskeho seminara přeprasyli, w kotrymž ju wuběrje z wobjedom, tykancom a šalku kofeja pohosćichu. Nimo toho wobdžěllichu so Serbja hišće tež na serbskim wjedženju „Na slědach Serbow w Praze“. Cyły tydžen so w Praze sportowaše a swječeše.

Jan Hrjehor

Slovníček: přecaħ – průvod; kwasny čaħ – svatební průvod; wuslěkana – termín označující dívku v kroji bez kabátka, tedy jen v košile s krátkými rukávy a pestrým šátkem přes ramena, jak se chodilo k tanci; sportowča – sportovkyně; delansky – z Delan, krajiny kolem Kulowa; zazběħ – počátek; hakle tydženja – teprve před tydnem, je tomu teprve týden, co...

ZÁPISNÍK

Milí přátelé,

někdy na jaře jsem definitivně pochopil, že má-li být na zahraniční přátele Lužice v srbské Lužici náležitě vidět, musejí se o to postarat sami, jelikož tam to za ně nikdo neudělá. Vzájemný česko-lužicko-srbský poměr funguje posledních pár desetiletí na tom, že „oni“ jsou skanzen pro „nás“ a „my“ pro „ně“. Vyjádřeno obsáhleji to znamená, že našinec se do srbské Lužice nejčastěji jezdí dojímat nad tím, jak je krásné, že se v Německu hovoří slovanštinou, a jak nespravedlivé, že Němci nám Lužici vzali. A Lužický Srb do tuzemska jezdí pln údivu nad tím, jak je možné, že zapadlou Lužici tady máme tolik rádi a zajímáme se o ni. To jen popisují „skutkovou podstatu“ a nemíním na ní nic měnit, protože „varianta skanzen“ je docela funkční uspořádání vztahů a oběma stranám zjevně vyhovuje.

A vyjádřeno konkrétně to znamená, že mi kromě mnoha jiných věcí začalo vadit, že práce českých přátel Lužice není dlouhodobě ohodnocena udělením žádné lužickosrbské ceny. Což by mohlo znamenat, že tato práce v Lužici buď není vidět, anebo málokoho zajímá. To jsem chtěl zjistit. V předsednictvu SPL proběhla diskuse o vhodném nominantu a bylo rozhodnuto, že letos bude na čestné uznání Myta Domowiny nominován pan Milan Hrabal z Varnsdor-

fu. Pokud někdo namítne, že předsednictvo nominuje někoho zase z předsednictva a že je to malá domů, jeho výtce porozumím (ostatně sám jsem kvůli ní s Milanovou nominací váhal). Jenže Hrabal v sorabistice mnoho vykonal, v Lužici je znám a cenu si jednoznačně zasloužil. Proto jsme se rozhodli vstoupit do dveří s jeho jménem, přičemž do budoucna máme připravena další.

Pak ale zařadovala náhoda, kterou musím doplnit *pro forma* i pro úplnost. Snad jako políček za to, že jsem se na lužickosrbské přátele čítil za jejich přehlíživost, byl jsem na tutéž cenu nominován rovněž já, a to jazykovým střediskem Witaj z Chotěbuzi. Bylo to pro mě nečekané a potěšující překvapení, neboť s Dolní Lužicí dlouhodobě máme řidší vztahy, než bychom si sami přáli. (Jsme s to tento nedostatek reflektovat a pomalu usilujeme ho napravit.) Takže skutečnost, že tam o naší práci vědí, mě po čase naplnila optimismem, že má smysl pro srbskou Lužici pracovat a snažit se o další zlepšení vztahů, produkci nových projektů a propagaci krás srbské Lužice.

S neskrývaným úžasem jsme se potom na přelomu srpna a září dozvěděli, že obě nominace prošly a že čestné uznání Domowiny dostaneme oba. Dva ze dvou je výsledek, který by nás předem skutečně nenapadl. Jsme za něj vděční a chápeme ho jako ocenění práce všech kolegů a kolegyně za uplynulé tři a půl roku. Cílem našeho snažení samozřejmě nebylo a není sbírat diplomy a medaile, nýbrž právě naopak upozornit zase novým způsobem v srbské Lužici na to, co všechno a jak dlouho pro ni dělají přátelé v blízkém zahraničí.

V druhé půli dovolte tři drobníčky ze života SPL. Hórníkova lužickosrbská knihovna již je takřka kompletně přístupná online, ostrý provoz spustíme na začátku roku 2019. Pokud jde o novinky v knihovně, o prázdninách byla způli přestavěna a přeuspořádána, vznikl příruční fond. Připravujeme převoz opravených starých knihoven z Moravy z truhlářské dílny a zároveň přestavbu knihovny v prostorách Lužického semináře, kterou si umístění staronového nábytku nutně vyžádá. Nemálo z toho má na starosti knihovnovědce Martin Boukal a svému úkolu se věnuje vážně a seriózně, za což mu děkuji.

Za druhé nám vedoucí Kontaktní kanceláře Svobodného státu Sasko David Michel předal velkou ochranovskou hvězdu jako dar od někdejšího saského premiéra Stanisława Tilicha.

A za třetí jsme se rozhodli splatit jeden dluh Lužickým Srbům: v Lužickém semináři jakožto starém katolickém domě, který má velké zásluhy na udržení katolictví v Sasku a na rozvoji lužickosrbského kulturního života, chybí již dlouho řádný a umělecky hodnotný kříž. A tak jsme si řekli, že o jeden požádáme v Lužici, protože chceme mít skutečně nový přírůstek z tamních krásných luhů a hájů. Lužickosrbské přátele se nápadu s radostí chytili, proto v našem slavnostním sále již visí malý moderní křížek z olivového dřeva, který pro nás pořídil Jan Rjelka z Chrósćic (jara so džakujemy, Honzo!). Zároveň do kanceláře SPL, potažmo prvního sálu knihovny přibude velký kříž historický. Zprostředkovatelem tohoto daru je přítel Alfons Korjenk (tež tebi so jara džakujemy!) a v sobotu 1. prosince v Lužickém semináři bude kříž posvěcen, a to za účasti sboru Meja z Radworu. Na tuhle slávu se těšíme moc.

Ne všechno se ale daří. Před koncem roku jsou ty největší dluhy, které vůči vám i sobě máme, vydavatelské: srovnat vydávání Česko-lužického věstníku, vydat konečně slíbené knihy o vojné roku 1866 a lužickosrbské účasti v ní a výbor z básní Jurije Chěžky. Obě dluhům svým přátelům, jejich autorům či pořadatelům já, takže to jsou mé úkoly do blízkých dnů a týdnů. Vám ostatním i kolegům z předsednictva a redakce přeji, aby tento čas byl naplněn radostí, inspirací a spokojeností. Těším se na setkáních se srbskou Lužicí v Lužickém semináři nebo jinde.

Lukáš Novosad, předseda

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.
Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Oberhelová, Michalovice 17, 412 01 Litoměřice, eliska.oberhelova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.
Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.
Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.